

Η νέα πραγματικότητα στην απασχόληση των γυναικών και οι συντάξεις

Δεύτερη κατά σειρά ομιλία ήταν η κα. Πετρινώτη.

Η εισήγηση της κας Μηνιάτη δίνει την εικόνα του περιπλοκού καθεστώτος της κοινωνικής ασφάλισης που εφαρμόζεται για τη συνταξιοδότηση των γυναικών. Παρά τη διαφοροποίηση των ρυθμίσεων, που είναι αποτέλεσμα του πλήθους των ασφαλιστικών φορέων, προκύπτει αβίαστα ένα συμπέρασμα: ότι ο νομοθέτης καθιερώνει μια προνομιακή μεταχείριση των γυναικών 1) ως προς το ελάχιστο όριο ηλικίας για συνταξιοδότηση, 2) ως προς τον ελάχιστο χρόνο εργασίας και εισφορών και 3) ως προς το δικαίωμα να παίρνουν τη σύνταξη του πατέρα ή του αδελφού, που έχει πεθάνει «εκ μεταβιβάσεως» εφόρου ζωής εφόσον παραμείνουν άγαμες.

Αντίθετα ο νόμος είναι πιο δυσμενής προς τις εργαζόμενες γυναίκες όσον αφορά το δικαίωμα να μεταβιβάσουν τη σύνταξη τους στον άντρα τους και τα παιδιά τους.

Απ' αυτές τις ρυθμίσεις μπορούμε να κατανοήσουμε και το πνεύμα του νομοθέτη και τις αντιλήψεις του για τους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων όπως ήταν διαμορφωμένοι την εποχή που οι σχετικές διατάξεις τέθηκαν σε εφαρμογή (Το Ν.Δ. 3768 που θεσπίζει τη συνταξιοδότηση των εγγάμων γυναικών μετά 15ετή υπηρεσία ψηφίστηκε το 1957).

Τότε ήταν λοιπόν διαδεδομένη η αντίληψη ότι πηγή βιοπορισμού για την γυναίκα είναι ο άντρας (σύζυγος, πατέρας, αδελφός). Ο νομοθέτης θεωρεί ότι, όταν η γυναίκα μείνει ανύπαντρη, τότε δεν υπάρχει η κύρια πηγή βιοπορισμού της, δηλαδή ο σύζυγος, και της μεταβιβάζει τη σύνταξη του πατέρα που πέθανε ή του αδελφού. Η δική της εργασία θεωρείται ότι είναι μια παροδική απασχόληση, ένα αναγκαίο κακό για τις οικονομικά ασθενέστερες οικογένειες, που την αποσπάει από το κύριο καθήκον της -το σπίτι της και τα παιδιά της. Της δίνεται λοιπόν το δικαίωμα να αποχωρήσει ύστερα από 15 χρόνια εργασίας αλλά με μειωμένη σύνταξη, όπως μειωμένος, σε σχέση με τον αντρικό, ήταν και ο μισθός που έπαιρνε όσον καιρό δούλευε. Συμπληρωματική δηλαδή ήταν η εξωοικιακή απασχόληση της γυναίκας και όχι ισότιμη πηγή εισοδήματος για το νοικοκυριό. Οι αντιλήψεις αυτές υπογραμμίζουν ότι η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι, ότι η εργασία της είναι προσωρινή, πράγμα που σημαίνει ότι δεν επενδύεται ούτε χρόνος για εξειδίκευση ούτε επιδιώκεται σοβαρά η επαγγελματική σταδιοδρομία.

Το ερώτημα είναι κατά πόσο οι αντιλήψεις αυτές που εκφράζει ο νόμος στηρίζονταν στην πραγματική κατάσταση τότε. Αν μελετήσουμε τις απογραφές του πληθυσμού βλέπουμε ότι το 1951 μόνο ένας μικρός αριθμός γυναικών, συγκεκριμένα 510.000, ήταν οικονομικά ενεργές (δούλευαν δηλαδή τουλάχιστον 10 ώρες την εβδομάδα). Ο αριθμός αυτός αντιπροσωπεύει μόνο το 16% όλων των Ελληνίδων από 10 χρονών και άνω. Από αυτές οι μισές σχεδόν ήταν αγρότισσες, πράγμα που σημαίνει ότι οι περισσότερες δεν αμείβονταν. Παρ' όλο που οι απογραφές, κατά κανόνα, υποεκτιμούν τον αριθμό των εργαζομένων γυναικών ο αριθμοί αυτοί είναι τουλάχιστον ενδεικτικοί για την κατάσταση που επικρατούσε στη γυναικεία απασχόληση.

Οι περισσότερες γυναίκες δούλευαν κυρίως στο σπίτι τους ή

βοηθούσαν στην οικογενειακή επιχείρηση, δηλαδή αποτελούσαν αυτή τη μεγάλη κατηγορία των προσώπων που η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία ονομάζει «συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας». Οι γυναίκες αυτές, όπως φυσικά και όλες οι άλλες που εμφανίζονται ως οικονομικά μη ενεργές, ήταν εντελώς εξαρτημένες για την επιβίωσή τους από τα άρρενα μέλη της οικογένειας. Δεν είχαν καμία ασφαλιστική κάλυψη από την ατομική τους εργασία και γι' αυτό ο νόμος τις ασφάλιζε έμμεσα, ως εξαρτώμενες από τους πατέρες τους και τους συζύγους τους.

Με την αγροτική έξοδο, τη συνακόλουθη αστικοποίηση του πληθυσμού και την οικονομική ανάπτυξη βλέπουμε το ποσοστό των οικονομικά ενεργών γυναικών να αυξάνεται αισθητά στα αστικά κέντρα και να μειώνεται ταχύτατα στις αγροτικές περιοχές. Το 1971 το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό ήταν 30%. 454.000 γυναίκες εργάζονταν μόνο στις αστικές και ημιαστικές περιοχές. Το 1981, κατά μία δειγματοληπτική έρευνα της ΕΣΥΕ, ο αριθμός αυτός είχε ανέβει στις 1.106.000 στο σύνολο της χώρας.

Αλλά και από άλλα στοιχεία προκύπτει ότι η προσέλευση των γυναικών στην αγορά εργασίας αυξάνεται. Τα στοιχεία της Γενικής Διεύθυνσης Δημόσιας Διοίκησης αποδεικνύουν ότι στο Δημόσιο οι γυναίκες υπάλληλοι συνεχώς αυξάνονται: ενώ το 1972 αποτελούσαν το 28% των δημοσίων υπαλλήλων, το 1981 το ποσοστό αυτό έχει ανέβει στο 32% ενώ στις προσλήψεις του ίδιου χρόνου οι γυναίκες ήταν το 42% των νεοπροσληφθέντων υπαλλήλων.

Επίσης οι άμεσα ασφαλισμένες γυναίκες (δηλαδή οι εργαζόμενες) σε επιχειρήσεις δέκα μισθωτών και άνω το 1965 ήταν, σύμφωνα με στοιχεία του Ι.Κ.Α. 25% του συνόλου, ενώ το 1977 το ποσοστό αυτό είχε ανέβει στο 35%.

Φαίνεται λοιπόν ότι διαχρονικά η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι ανοδική, τουλάχιστον στις πόλεις, ενώ παράλληλα αλλάζει και η αγορά εργασίας. Οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι περισσότερες στον τομέα των υπηρεσιών και κυρίως στις τράπεζες, τις ασφάλειες, τη δημόσια διοίκηση, το εμπόριο και τον τουρισμό, όχι όμως και στη βιομηχανία που συνεχώς αυτοματοποιείται. Οι μεταβολές αυτές έχουν ως συνακόλουθο και την άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου του εργατικού δυναμικού.

Αυτή η αλλαγή στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον επέδρασε, όπως ήταν επόμενο, και στις αντιλήψεις για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, που είναι τόσο στενά δεμένο με την απασχόληση και, φυσικά, και στους ίδιους τους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων. Πολλές γυναικείες οργανώσεις δε θέλουν ειδική μεταχείριση των γυναικών στις συνταξιοδοτικές διατάξεις. Η στάση τους όμως αυτή δεν προέρχεται από φιλοσοφική ή ιδεολογική τοποθέτηση ορισμένων ατόμων ή οργανώσεων αλλά από τη μεταβαλλόμενη πραγματικότητα που σκιαγραφήθηκε παραπάνω.

Υπάρχει όμως και μια συγκεκριμένη ένδειξη της μειωμένης απήχησης που έχουν τώρα πια οι ειδικές διατάξεις για τις γυναίκες: ο μικρός αριθμός των εργαζομένων γυναικών που κάνουν χρήση των

προνομιών που τους παρέχει ο νόμος. Με τη βοήθεια της Γενικής Γραμματέας του Συνδέσμου, της κας Τ. Λαμπρινοπούλου, έχουμε συγκεντρώσει ορισμένα στατιστικά στοιχεία που μπορούμε να τα θεωρήσουμε αντιπροσωπευτικά. Στο Δημόσιο το 1980, που είναι ο πιο πρόσφατος χρόνος για τον οποίο υπάρχουν δημοσιευμένα στοιχεία, αποχώρησαν από την υπηρεσία 508 γυναίκες μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι έναντι 1155 αντρών. Απ' αυτές οι 101, δηλαδή το 20% είχαν συμπληρώσει 15-24 χρόνια υπηρεσίας, υπήρχε δηλαδή γι' αυτές η μία από τις δύο προϋποθέσεις για συνταξιοδότηση (η άλλη είναι να είναι έγγαμες). Αυτές μάλιστα που είχαν 15-19 χρόνια υπηρεσίας και που προτίμησαν να αποχωρήσουν ήταν μόνο 55 δηλαδή το 11% του συνόλου.

Οι Τράπεζες έχουν επίσης θεσπίσει ειδικό καθεστώς συνταξιοδότησης των γυναικών μετά από πιέσεις για εξομείωση με το Δημόσιο. Στην Τράπεζα της Ελλάδας το 1980 συνταξιοδοτήθηκαν 54 εργαζόμενες, 40 το 1981 και 48 το 1982. Από αυτές έκαναν χρήση του δικαιώματός τους να αποχωρήσουν μετά από 20ετία οι 11 το 1980, οι 14 το 1981 και οι 9 το 1982. Στην Εθνική Τράπεζα το 1980 και το 1981 αποχώρησαν 174 γυναίκες υπάλληλοι. Οι 20 από αυτές ή το 12%

έφυγαν ύστερα από 15 χρόνια υπηρεσίας και άλλες 34 μετά από 16-19 χρόνια. Στην Αγροτική Τράπεζα το 1980 στους 162 που συνταξιοδοτήθηκαν οι 139 ήταν άντρες και οι 23 γυναίκες. Απ' αυτές μία είχε συμπληρώσει 15 χρόνια υπηρεσίας, μία 16 χρόνια, δύο 17 χρόνια και πέντε 20 χρόνια υπηρεσίας.

Το 1981 στις 20 γυναίκες που συνταξιοδοτήθηκαν οι δύο είχαν 16 χρόνια υπηρεσίας και οι τέσσερες 17 χρόνια υπηρεσίας. Στο Ταμείο Νομικών το 1981 και 1982 συνταξιοδοτήθηκαν μόνο δύο γυναίκες δικηγόροι που είχαν εργαστεί λιγότερο από 25 χρόνια.

Από τα ενδεικτικά αυτά στοιχεία προκύπτει ότι μικρό σχετικά ποσοστό γυναικών επιλέγουν να κάνουν χρήση των «προνομιακών αυτών διατάξεων» που τους παρέχουν μια σοβαρά μειωμένη συνταξη και ένα μέλλον ως απλήρωτων νοσοκόμων των ηλικιωμένων γονέων ή νταντάδων για τα εγγόνια, ένα μέλλον που τις αντιμετωπίζει ως άμισθη εφεδρική δύναμη που καλείται να καλύψει τις ελλείψεις της κοινωνικής υποδομής της χώρας.